

Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri

Dr. Soner ATEŞOĞULLARI

”







Gaziantep Zeugma Müzesi

Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri^{1*}

Progressive Museums in Turkey

Soner ATEŞOĞULLARI^{**}

Müzelerin sınırları yoktur, ağları vardır.

ICOM

Özet

Ülkemizde müzecilik Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze uzanan köklü bir birikime sahiptir. İlk müzecilik faaliyetleri zengin tarihî ve kültürel mirasımızı "korumayı" hedefleyen, 19. yüzyılın Batılılaşma çabalarının bir göstergesi olarak ortaya çıkmıştır. Müzeciliğimiz, 1846 yılında Tophâne-i Âmire Müşiri Ahmed Fethi Paşa'nın gayretleri ile Aya İrini Kilisesi'nde açılan "Müze-i Askeri"den itibaren sürekli bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Çağdaş anlamda, 1881 yılında Osman Hamdi Bey'in göreve gelmesi ile başlayan müzecilik serüvenimiz, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren atılan akılcı adımlarla günümüze kadar gelişerek gelmiştir. 1980'den sonra açılmaya başlayan özel müzeler ile yeni bir ivme kazanan müzeciliğimiz, son yıllarda yerel yönetimler tarafından açılan Kent Müzeleri ile sayısal olarak da artış göstermiştir.

Anadolu'nun binlerce yıllık tarihsel ve kültürel mirasını barındıran Türkiye müzelerini, dünyadaki olumlu gelişmeler ile eş düzeye getirmek amacıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından son yıllarda önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde müze sayısını artırmak, çeşitlendirmek ve müzelerimizi çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda yenilemek amacı ile yürütülen çalışmalar çerçevesinde birçok yeni müze inşa edilmiş ve varolan müzelerin bakımı, onarımı yapıp teşhir tanzimi yenilenmiştir. Birçoğunun ise yenilenmesine devam edilmektedir. Yaşanan bu değişim ve dönüşüm ile birlikte, ülkemiz bugün itibarıyla çağdaş müzeler konusunda dünyaya örnek teşkil edecek müzelere ev sahipliği yapmakta ve her geçen gün bu müzelere bir yenisi eklenmektedir. Yeni müzecilik anlayışı çerçevesinde, gelişen teknolojik olanakları da kullanarak oluşturulan sergileme teknikleri sayesinde, müzelerimiz bugün farklı bir görünüm kazanmıştır. Müzelerimizin eriştiği bu çizgiyi korumak, dünyadaki değişime bağlı olarak her geçen gün geliştirmek, Kültür ve Turizm Bakanlığının ana hedefleri arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osman Hamdi Bey, Müze-i Hümayûn, Atatürk, Çağdaş Müzecilik, Dijital Teknolojiler

Abstract

In Turkey, museology has a deep-rooted tradition from the Ottoman Empire to the present day. The first museum activities emerged as an indicator of the 19th century's Westernization efforts aimed at "preserving" our rich historical and cultural heritage. The museology has been in a constant change and progress since the Military Museum opened in the Church of Hagia Irene in 1846 with the efforts of the Marshal of the Imperial Arsenal Ahmed Fethi Pasha. In the contemporary sense, the adventure of museology has started with Osman Hamdi Bey's appointment in 1881 and has evolved to the present day with rational steps taken since the first years of the Republic. The museology, which gained a new momentum with the opening of private museums after 1980, has also increased in numbers with the City Museums opened by local governments in recent years.

¹ Bu makale, 2014 yılında Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri" adlı kitabın sunuş ve giriş metninin genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

* Geliş Tarihi: 13.07.2021-Kabul Tarihi: 16.08.2021

** Dr. Arkeolog, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Uygulamalar Dairesi Başkanlığı, II. Meclis Binası Yanı, Ulus, 06110, Ankara, soner.atesogullari@kultur.gov.tr, ORCID ID: 0000-0001-5275-5825

Some major steps have been taken by The Ministry of Culture and Tourism in order to level up the museums of Turkey which contain thousands of years of historical and cultural heritage of Anatolia with the positive developments in the world. Many new museums have been built within the framework of the efforts carried out with the aim of increasing and diversifying the number of museums in our country and renewing our museums in line with the understanding of contemporary museology; also maintenance and restorations of existing museums have been carried out and permanent exhibition arrangements have been updated. Many of them are still being restored. With this change and transformation, today our country hosts museums that will set an example to the world in terms of contemporary museums and day after day a new one is added to them. Regarding a new understanding of museology, our museums have gained a different appearance today, thanks to exhibition techniques created by using advanced technological possibilities. One of the main objectives of the Ministry of Culture and Tourism is to preserve this line reached by our museums and to enhance it day by day in accordance with world-wide transformations.

Key Words: Osman Hamdi Bey, Empire Museum, Atatürk, Contemporary Museology, Digital Technologies

Giriş

Müzelerimiz, bu coğrafyada tarihin farklı dönemlerinde izler bırakmış Anadolu'nun kadim geçmişinden kalan eserlere ev sahipliği yapan, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık etmiş her türlü değeri koruyan ve yaşatan, kültürel hafızanın nesilden nesile aktarıldığı en önemli kurumlardır. Toplumun kimliğinin oluşmasında önemli bir role sahip müzeler, geçmişe ilişkin her türlü bilgi, belge ve eseri korumak, sergilemek ve tanıtmak amacı ile oluşturulmuş kâr amacı gütmeyen (ICOM, 2021), topluma ve toplumun eğitimine hizmet eden, kalıcı ve kamuya açık “eğitim-bilim” kurumlarıdır (Keleş, 2003: s. 2; Atagök, 1990: s. 2-3; Karabıyık, 2007: s. 24-28). Eğitici ve öğretici işlevi olan müzeler (Okan, 2018: s. 236-237), kültürel miras konusunda halkı bilinçlendirmenin yanı sıra yapmış oldukları bilimsel çalışmalar ile de ulusal ve evrensel kültürün en önemli unsurlarındandır. Müzelerin ve müzeciliğin gelişmişlik seviyesini, ülkelerin çağdaşlığının ölçütü olarak kabul eden Kültür ve Turizm Bakanlığı, bu topraklar üzerindeki somut ve somut olmayan kültürel mirası, hangi tarihte kimler tarafından bırakılmış olursa olsun, insanlığın evrensel değerlerine sahip çıkma bilinci ile yarınlara taşımayı başlıca hedefleri arasında saymaktadır.

1. Müzecilik Tarihimize Kısa Bir Bakış

Ülkemizde ilk müzecilik faaliyetleri, İstanbul'un fethinden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle savaşlarda kazanılan silah, cephane, araç ve gereci Aya İrini Kilisesi'nde toplaması ile başlar. Aya İrini uzun yıllar “Cebehane” adı ile silah deposu olarak kullanılır

(Çal, 2009: s. 318; Ersay Yüksel, 2021: s. 214). Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyılın başlarından itibaren başlayan yenileşme hareketleri sürecinde, Batı'daki örneklerine benzer bir müze kurma fikrinden yola çıkılarak (Özkasım ve Ögel, 2005: s. 97), Cebehane koleksiyonu düzenlenip 1726'da “Dar-ül Ešliha” adı ile ziyarete açılır (Gerçek, 1999: s. 80; Özkan, 2004: s. 66; Ersay Yüksel, 2021: s. 214). 1846'da Tophâne-i Âmire Müşiri Ahmed Fethi Paşa'nın gayretleri ile Cebehane Koleksiyonu, Mecma-i Ešliha-i Atıka (Eski Silahlar Koleksiyonu) ve Mecma-i Âsâr-ı Atıka (Eski Eserler Koleksiyonu) olarak düzenlenerek Aya İrini Kilisesi'nde “Müze-i Askeri” adı ile hizmete girer (Yücel, 2006: s. 241; Öz, 1970: s. 951-952; Nazır, 2010: s. 99).

1869'da Mehmet Esat Savfet Paşa'nın Maarif Nazırı olduğu dönemde müzeye, *Müze-i Hümayûn* (İmparatorluk Müzesi) adı verilerek (Hisar, 1933: s. 136; Ogan, 1947: s. 4; Türkseven, 2010: s. 36), müdürlüğüne *Mekteb-i Sultânî* öğretmenlerinden Edward Goold getirilir (Eyice, 1985: s. 1598; Cengiz, 2010: s. 279; Gerçek, 1999: s. 118). İmparatorluğun doğrudan eski eser ile ilgili ilk düzenlemesi olan *Âsar-ı Atıka Nizâm-nâmesi* (Eski Eserler Kanunu) 1869'da çıkarılır (Çal, 1997: s. 392; Karaduman, 2004: s. 29, 73-76; Mumcu, 1969: s. 66). Nizamname, Osmanlı topraklarında eski eser aramak isteyenlerin Maarif Nezaretinden izin alması koşulunu getirir; eski eserlerin devlete ait olduğu ve yurt dışına çıkarılamayacağını, ancak yurt içinde satılabileceğini hükme bağlar (Şahin, 2007: s. 109; Ortaylı, 1985: s. 1599-1600).

Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın göreve gelir gelmez müze müdürlüğünü kaldırması üzerine,

koleksiyona göz kulak olması için Avusturyalı ressam Pio Francesco Carlo Teranzio müze muhafızı olarak görevlendirilir (Gerçek, 1999: s. 87-88; Kuruloğlu, 2010: s. 5).

Mithad Paşa'nın, Maarif Nazırlığına 15 Haziran 1872'de Ahmet Vefik Efendi'yi getirmesi üzerine, Türk müzecilik tarihinde yeni bir sayfa açılır. Müze-i Hümayûn yeniden açılarak müdürlüğüne Alman Dr. Philipp Anton Dethier getirilir (Eyice, 1985: s. 1601; Atasoy, 1984: s. 1459; Saatçı Ata, 2021: s. 463). Dethier zamanında Aya İrini Kilisesi'nde bulunan eserler Çinili Köşk'e taşınarak 3 Ağustos 1881'de müzenin açılışı gerçekleştirilir (Cezar, 1994: s. 235-236; Eyice, 1960: s. 45-52). Dethier'in gayretleri ile 7 Nisan 1874'de kazılarda bulunan eserlerin paylaşımına ve yurt dışına çıkarılmasına izin veren ikinci Âsar-ı Atîka Nizâmnamesi yürürlüğe girer (Mumcu, 1969: s. 66; Yücel, 2006: s. 241; Ersay Yüksel, 2021: s. 216).

Dethier'in 3 Mart 1881'de ölümü üzerine, yerine yine yabancı bir müdür aranırken, 4 Eylül 1881'de Sultan II. Abdülhamid'in emri ile Sadrazam Edhem Paşa'nın oğlu Osman Hamdi Bey (Resim 1) müze müdürü olarak atanır (Atasoy, 1984: s. 1460; Mansel, 1960: s. 291-301). Osman Hamdi Bey'in müze müdürlüğüne getirilmesi ile birlikte Türk müzeciliğinde yeni bir dönem başlar (Gerçek, 1999: s. 108; Ersay Yüksel, 2021: s. 216; Türkseven, 2010: s. 50). Daha sonra Dahiliye Nazırı olan Edhem Paşa, vilayetlere eski eserlere sahip çıkılması ve bunların toplanarak İstanbul'a gönderilmesini talep eden genelgeler gönderir (Cengiz, 2010: s. 280).

1874 Nizamnamesi'ndeki eksiklikleri gören Osman Hamdi Bey, eski eserlerin yurt dışına kaçırılmasını önlemek için 21 Şubat 1884'de yeni bir Âsar-ı Atîka Nizâmnamesi hazırlayarak yürürlüğe girmesini sağlar (Mutlu ve Başaran Mutlu, 2018: s. 68; Eldem, 2010: s. 60). Batı'nın Anadolu'nun arkeolojik zenginliklerini yağmalamasının önüne geçmeyi amaçlayan 5 bölüm, 37 maddeden oluşan nizamnamede; imparatorluk topraklarında bulunan arkeolojik eserlerin devlete ait olduğu ve yurt dışına çıkarılmasının yasak olduğu belirtilmiştir (Yücel, 2006: s. 241; Türkseven, 2010: s. 53; Rukancı ve Anameriç, 2019: s. 387).

Osman Hamdi Bey'in 1883-1895 arası imparatorluk topraklarında kazılar yaparak bulduğu değerli eserleri İstanbul'a taşınması sonucu müze koleksiyonu

zenginleşir (Mutlu ve Başaran Mutlu, 2018: s. 67-68). 1887'de aralarında "İskender Lahdi"nin de bulunduğu Sayda Nekropolü Kazısı'ndan çıkarılan 17 adet lahitin İstanbul'a getirilmesinin ardından (Sönmez, 2020: s. 773-777), yeni müze binasına duyulan ihtiyacı Sadrazam ve Maarif Nazırına anlatıp onları ikna eden Hamdi Bey, Çinili Köşk'ün bahçesine ülkemizin ilk müze binası olan *Âsâr-ı Atîka Müzesi* (İstanbul Arkeoloji Müzesi)'ni inşa ettirir (Özkasım ve Ögel, 2005: s. 96-102). Yeni müze devlet erkânının da katılımı ile 13 Haziran 1891'de ziyarete açılır. Mimar Alexandre Vallaury'nin Neo-Klasik üslupta planladığı müze binası (Resim 2), 1903 ve 1907 yılındaki eklentileri ile üç aşamada tamamlanır (Cezar, 1994: s. 257-258; Başgelen, 1999: s. 10). Müze, gerek mimarisi gerekse içinde barındırdığı eşsiz koleksiyonları ile dünyanın sayılı müzeleri arasında yerini alır (Resim 3).

Osman Hamdi, yeni açılan müzedeki eserlerin sınıflandırılmasını yaptırıp kataloglarını yayınlayarak Türkiye'de çağdaş müzeciliğin temellerini atmıştır (Koç, 2011: s. 151-164; Atasoy, 1984: s. 1458). Ayrıca Hamdi Bey'in döneminde, Konya (1899) ve Bursa (1904) müzeleri açılır (Muşmal, 2009: s. 91-92; Shaw, 2004: s. 126; Yaşayanlar, 2018: s. 565-567). Osmanlı coğrafyası üzerinde ilk bilimsel kazılara öncülük eden ve ülkemizde çağdaş müzecilik anlayışının şekillenmesinde önemli rol oynayan Osman Hamdi Bey, (Atasoy, 1984: s. 1458) 25 yıllık görev süresi boyunca müzeciliğimizin kurumsallaşması yolunda önemli adımlar atmıştır (Özkan, 1999: s. 465; Özdoğan, 2006: s. 52-53; İhtiyar, 2011: s. 46).

Osman Hamdi Bey'in 1910'da vefatı üzerine yerine kardeşi Halil Edhem Bey müdür olarak atanır (Tokgöz, 2013: s. 339-342; Cengiz, 2010: s. 283). İlk işi, müzenin teşhirinde yer alan eserlerin kronolojik bir sıra ile sergilenmesi için çalışmalar yapmak olur. İstanbul Âsâr-ı Atîka Müzesi, Eski Şark, Yunan-Roma-Bizans ve Türk-İslam dönemleri olmak üzere üç bölüme ayrılarak 1925'te Sanayi-i Nefise Mektebi eski binası düzenlenerek "Eski Şark Eserleri Müzesi" adı ile ziyarete açılır (Yücel, 1999: s. 62; Ünar, 2019: s. 72). 1913'te Süleymaniye Külliyesi'nin imâretinde *Evkâf-ı İslamiye Müzesi* kurulur. Müzenin adı 1927'de "Türk İslam Eserleri Müzesi" olarak değiştirilir (Öztekin, 2014: s. 51). 1931'e kadar müze müdürlüğü görevinde bulunan Edhem Bey (Artun, 2019: s. 9-222), müzenin yeni kataloglarını hazırlayarak bilimsel çalışmalara

ağırlık verir (Mutlu ve Başaran Mutlu, 2018: s. 68; Koç, 2011: s. 151-164).

Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatı ile Milli Mücadele'nin başında, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılışından hemen sonra kurulan ilk hükümet tarafından 9 Mayıs 1920'de Maarif Vekaleti'ne bağlı olarak, "Türk Âsar-ı Âtika Müdürlüğü" kurulur (Bayram, 2008: s. 8; Madran, 1996: s. 63). Müdürlük 1921'de "Hars Müdürlüğü" adını alır ve müzeciliğimizin gelişmesi için çok önemli adımlar atılır (Yücel, 1999: s. 67). Yine Atatürk'ün talimatı ile 5 Kasım 1922'de Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa tarafından "Müzeler ve Âsar-ı Âtika Hakkında Talimat" başlığı adı altında bir genelge yayınlanarak tüm illere gönderilir (Arık, 1953: s. 43-45). Türk müzeciliğinin geleceği için önemli bir adım olan bu genelgede; müzelerin görev ve sorumlulukları açıklanarak, çalışmaların ne şekilde yapılacağı ifade edilir (Önder, 1989: s. 64).

Cumhuriyet'in ilanı ile müzecilik çalışmaları yeniden ivme kazanır, birçok ilde yeni müzeler açılır ve mevcutlarının yeniden düzenlenmesi ile müzelerin ülke çapında yaygınlaşmasına çalışılır. Olumsuz ekonomik koşullara rağmen 1923-1943 arasında, 35 yeni müze ziyarete açılır (Başgelen, 1999: s. 13; Karabıyık, 2007: s. 18; Mutlu ve Başaran Mutlu, 2018: s. 71). Milli kültürümüzü yansıtan müzeler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında geniş kitlelere ulus bilincinin aşılmasında etkili olur (Karabıyık, 2007: s. 18-22). Yeni açılan müzeler yanında, ülkemizdeki önemli mimari yapılar da müze olarak işlevlendirilir (Hisar, 1933: s. 133; Utkuluer, 2012: s. 3, 34-50, 137-141; Şahin, 2019: s. 134-137). Topkapı Sarayı 1924 yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önerisi ile müzeye çevrilir. İlk saray-müzemiz olarak 3 Nisan 1924'de ziyaretçilerini kabul etmeye başlar. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk müze binası olan Ankara Etnografya Müzesi ise 18 Temmuz 1930'da halkın ziyaretine açılır (Şahin, 2019: s. 132).

Müzeciliğimizin kurumsallaşması için önemli adımlar atan Atatürk (Resim 4), çıktığı yurt gezilerinde müze ve ören yerlerine de uğrar (Önder, 1989: s. 69-70; Önder, 1975:). 3 Şubat 1931 günü ziyaret ettiği İzmir Müzesi'nin anı defterine şöyle yazar: "İzmir Âsar-ı Âtika Müzesi'ni gezdim. Büyük himmet ve dikkatle istifadeli bir hale getirilmiş, memnun oldum" (Önder, 1989: s. 69). Atatürk yaşamı boyunca müzelere büyük ilgi gösterir, birçok müzenin kurulmasını bizzat sağlar,

gerçek anlamda Türk müzeciliğinin temellerini atar (Önder, 1989: s. 63-73).

1945'te Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in başkanlığında toplanan "Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Kurulu"nda müzeciliğimizin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi yönünde olumlu kararlar alınır. Ülkemiz müzecilik tarihi açısından önemli bir adım, 1946'da Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı'na (UNESCO) üye olunması ile atılır. 1956'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 33 müze ve 7 müze deposu vardır.

1960'lı yıllardan itibaren müzelerimiz, modern müzecilik ilkeleri doğrultusunda yenilenmeye ve bununla birlikte yeni müze binalarının inşasına başlanır (Atasoy, 1984: s. 1467; Keleş, 2003: s. 5; Karabıyık, 2007: s. 20). Bu müzelerden bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlatılan "Müze Projesi"ne göre inşa edilir (Yıldız, 2001: s. 66). Binalar, birbirinin aynı olmalarına karşın sergileme tekniklerinde önemli bazı yenilikler göze çarpar (Atasoy, 1984: s. 1467). 1963 yılında 58 müze, 12 müze deposu; 1973'de ise 87 müze ve 13 müze deposu vardır (Karabıyık, 2007: s. 20). 1970'li ve 80'li yıllarda gösterilen özverili çalışmalar sonucu, müze sayısı ve çeşitliliği artar.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 26. maddesi ile özel müzelerin kurulmasına olanak sağlanmış, Türkiye'nin ilk özel müzesi olan Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi, 14 Ekim 1980'de ziyarete açılmıştır (Sadberk Hanım Müzesi, 2021). 1990'lı yıllar ile birlikte vakıf müzeleri ve özel müzelerin sayısında artış gözlenir (Karabıyık, 2007: s. 22). Günümüzde sayıları 316'yı bulan Bakanlığa bağlı özel müzeler, mevcut faaliyetleri ve zaman zaman açtıkları yurt içi ve yurt dışı geçici sergiler ile ülkemiz müzeciliğine önemli katkılarda bulunmaktadır (Zülfikar ve Ediz, 2020: s. 76).

1990'lı yıllarda Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Efes Müzesi ve Antalya Müzesi sergilemeleri ile dönemi için öncü görevi üstlenir. Müzeciliğimiz adına sevindirici bir gelişme olarak, 2000'li yıllardan sonra kentlerimizin kültürel mirasını ziyaretçi ile buluşturan ve kentlilik bilinci oluşturmayı kendine misyon edinen birçok Kent Müzesi açılır (Silier, 2010: s. 16-21; Tepekaya, 2018: s. 62-66; Buyurgan ve Öztürk, 2021: s. 273-280). Bugün, ülkemizde aralarında "Avrupa'da

Yılın Müzesi” ödülünü de kazanmış, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı 208 müze, 126 türbe, 142 örenyeri ve yine Bakanlığın denetiminde faaliyet gösteren 316 kadar özel müze bulunmaktadır (Müzeler, 2021).

Zaman içinde çeşitlilik ve nitelik kazanan müzelerimiz, gün geçtikçe sayısal olarak da artış göstermektedir. Yaşanan bu olumlu gelişmelere bağlı olarak müzelerimiz Avrupa’da birçok ödül kazanmıştır. En son 6 Mayıs 2021 tarihinde Avrupa Konseyi’nin himayesinde Avrupa Müze Forumu (EMF) tarafından her yıl verilen en uzun soluklu ve en saygın müzecilik ödülleri olan “Avrupa Yılın Müzesi Özel Ödülü”nü 2020 yılında Troya Müzesi (Resim 5) kazanmıştır (Avrupa Yılın Müzesi, 2021). Avrupa Yılın Müzesi Özel Ödülü 2021 yılı içinse Eskişehir Odunpazarı Modern Müzesi’nin olmuştur. Troya Müzesi, 18 Eylül 2021 tarihinde de Avrupa’nın önemli müze ödülllerinden 2020/2021 “Avrupa Müze Akademisi Özel Ödülü”ne layık görülmüştür. Böylelikle Troya Müzesi, Avrupa Yılın Müzesi ve Avrupa Müze Akademisi özel ödülleri her ikisini de alan ilk Türk müzesi olmuştur.

2. Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri

Geçmişten günümüze müzecilik anlayışında pek çok değişim yaşanmıştır. Ülkemizde köklü bir geçmişe sahip geleneksel müzecilik anlayışı da ekonomik, teknolojik ve gittikçe küreselleşen dünyadaki gelişmelere bağlı olarak yavaş yavaş yerini yeniliklere açık, katılımcı, çağdaş müzecilik anlayışına bırakmaya başlamıştır (Çağdaş Müzecilik, 2021). Dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak çağdaş müzecilik anlayışı “Yeni Müze” ve ardından “Post Modern Müze” ekseninde ilerlemektedir (Message, 2006: s. 603; Nielsen, 2021: s. 91-99). Tüm bu gelişmelere bağlı olarak geçmişe ait somut ve somut olmayan kültürel mirasımızı (Kasapoğlu Akyol, 2020: s. 75-76, 84) geleceğe taşımayı hedefleyen müzelerimiz, artık kalıcı sergi mekânlarının yanı sıra, içerisinde barındırdığı çeşitli fonksiyonlara hizmet eden donanımları ile kompleks yapılar haline gelmiştir.

Anadolu’nun binlerce yıllık tarihsel ve kültürel mirasını barındıran Türkiye müzelerini, duvarları dış dünyaya kapalı bir mekân olmaktan çıkarıp, dünyadaki olumlu gelişmeler ile eş düzeye getirmek amacı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından son yıllarda önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde

müze sayısını artırmak, çeşitlendirmek ve müzelerimizi çağdaş müzecilik kriterleri (Karadeniz, Okvuran, Artar ve Çakır İlhan, 2015: s. 207-208, 112) doğrultusunda yenilemek amacıyla yürütülen çalışmalar çerçevesinde birçok yeni müze açılmış; var olan müzelerimizin bakımı, onarımı yapıp teşhir tanzimi yenilenmiştir (Harmanda ve Ateşoğulları, 2014). Birçoğunun ise yenilenmesine devam edilmektedir.

Disiplinlerarası bir çalışma olarak gerçekleştirilen tüm müze projelerinde, geleneksel sergileme yöntemleri yanında çağdaş sergileme ve sunum tekniklerinin kullanılması (Aykut, 2017: s. 225-241), görsellik, bilimsel nitelikli bilgilendirme, günümüzün teknolojik olanaklarını da kullanarak her kesimden insana hitap etme, interaktif uygulamalar aracılığı ile ziyaretçilerle iletişim kurularak verilmek istenen mesajın iletilmesi ve kültürel miras farkındalığı oluşturma en önem verilen konuların başında gelmektedir. Günümüzde çağdaş müzecilik anlayışı (Kandemir ve Uçar, 2015: s. 17-43; Çevik, 2021: s. 138-141) çerçevesinde, koleksiyonların daha etkili tarzda sergilenmesi için geleneksel yöntemler yanında, birden fazla duyuyu harekete geçiren dijital teknolojilerden de yararlanmak artık kaçınılmaz olmuştur (Bandelli, 1999: s. 21; Boyraz, 2019: s. 538-560; Zülfikar ve Ediz, 2020: s. 84-89). Kültür ve Turizm Bakanlığınca son yıllarda açılan ve yenilenen müzelerde, çağın gereği olarak sergi tasarımlarında teknolojinin bütün olanaklarından faydalanılmakta; dijital sunum teknikleri ile hem ziyaretçiler interaktif (etkileşimli) olarak bilgilendirilmekte hem de kültürel miras konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır (Keş ve Başer Akyürek, 2018: s. 98-104).

Günümüz müzeciliğinde, artık ziyaretçilerin sergilemede sunulan bilgiye geleneksel yöntemler yanında teknolojik araçları da kullanarak ulaşması büyük önem kazanmış durumdadır (Boyraz, 2012: s. 27-32). Müzelerde teknolojinin kullanılması, ziyaretçiler ile eserler arasında etkileşimin artmasına ve sergilenen eserin daha fazla algılanmasına/anlamlandırılmasına olanak sağlamaktadır (Ekiz, Yerlikaya ve Kaya, 2018: s. 778). Bu bağlamda, Türkiye’de yeni ve yenilenen birçok müzede, toplumun tüm kesimlerini kucaklayan tanıtım ve bilgilendirme amaçlı olarak görsel ve işitsel materyaller ile desteklenmiş; belgesel film, interaktif sunum, kiosk, dijital canlandırma, video projection mapping (video projeksiyon haritalama), yüksek

çözünürlüklü dijital ekranlar, 3D animasyonlar, sanal gerçeklik (WR) (İpek, 2020: s. 1062-1066), artırılmış gerçeklik (AR) (Coşkun, 2017: s. 61-75; Bingöl, 2018: s. 46), karma gerçeklik (MR) (Diker, 2019: s. 2002-216) ve hologram (Boyraz, 2019: s. 559) gibi dijital teknolojiler (Resim 6) ilk kez kullanılmıştır (Boyraz, 2013: s. 113-128; Güzel ve Sucaklı, 2020: s. 78-81). Müzelerimizde kullanılan dijital teknolojiler ile ziyaretçilerin sıkılmadan, iletilmek istenen mesajı almaları ve anlatılan hikâyeye odaklanmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca kullanılan dijital uygulamaların, öğretirken eğlendirmesi sayesinde daha fazla ziyaretçinin müzeye gelmesi mümkün olmaktadır (Güzel ve Sucaklı, 2020: s. 80-81).

Yeni ve yenilenen müzelerimizde, teknolojik altyapılar ile desteklenmiş klasik sergileme üniteleri yanında sunumda ziyaretçiye iletilmek istenen mesajın güçlendirilmesi ve görselleştirilmesi amacı ile realistik silikon heykel, diorama, maket ve çeşitli üç boyutlu dönem canlandırmalarına yer verilmektedir (Harmanda ve Ateşoğulları, 2014: s. 16-187). Sergileme anlayışında yaşanan değişim ile birlikte sunumda bu tür canlandırmaların kullanılması, izleyiciye dönem atmosferinin doğru bir şekilde aktarılması ve müzede daha fazla zaman geçirmesi açısından son derece faydalı olmaktadır.

“Yeni Müzecilik” anlayışında müzelerin üstlendiği modern sergileme teknolojilerinin kullanımı yanında en temel işlevlerin başında eğitim ve iletişim gelmektedir (Özden ve Dörter, 2010: s. 24-25; Karadeniz vd., 2015: s. 208). Bu anlayış ile yeni inşa edilen ve yenilenen müzelerde; geleceğin kültür düzeyi yüksek, aynı zamanda kültürel mirasımızı koruma bilincine sahip genç nesillerin yetiştirilmesi amacıyla eğitim öncelikli ve statik olmayan bir müzecilik anlayışı benimsenmiştir.

Günümüzde müzeler bir değişim ve dönüşüm süreci yaşamaktadır. “Müze” bütün dünyada küreselleşmenin de etkisi ile daimî ve geçici sergi salonları, kütüphane, toplantı salonu, laboratuvar ve çocuk/genç eğitim atölyeleri ile bir “kültür ünitesi”ne dönüşmüştür (Okan, 2015: s. 191). Erbay (2011: s. 2-6), toplumun belleğini oluşturan müzelerin “*günümüzde, toplumun bilimsel ve kültürel geçmişini yansıtan ve geleceği biçimlendiren öğeleri sanat ve kültürle birleştiren eğitim kurumları*” olduğunu ifade etmektedir.

21. yüzyılda müzeler, sadece geçmişe ait eserlerin “ansiklopedik” bir bakış açısı ile sergilendiği mekânlar olmaktan çıkmış, izleyicilere çok farklı deneyimler sunan ve sürekli kendini yenileyen müzecilik anlayışı doğrultusunda birer “*yaşam-kültür*” merkezi konumuna gelmiştir (Ulus, 2021: s. 37). Sayıları gün geçtikçe artan müzelerimizi sadece eserlerin korunduğu, depolandığı ve sergilendiği soğuk mekânlar olmaktan çıkarıp, halkın eğitimi için ulusal ve uluslararası konferansların, konserlerin, söyleşilerin, seminerlerin, çalıştayların, webinarların düzenlendiği; sergilerin açıldığı, film gösterimlerinin, bilimsel yayınların yapıldığı, özellikle çocuklara ve gençlere yönelik eğitim atölyelerinin faaliyet gösterdiği, ülkemizin tanıtımına katkıda bulunan eğitim ve kültür kurumlarına (Kervankıran, 2014: s. 355-356, 363) dönüştürmek için önemli adımlar atılmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca müzelerin toplumla yakınlaştırılması, iletişiminin geliştirilmesi ve toplumun tüm kesimlerinin kamusal bir alanda buluşturulması amacı ile ziyaretçilerin eğlenirken öğrendiği ve de öğrenmekten keyif aldığı, öğrenmenin yanı sıra yeme-içme gibi en temel ihtiyaçlarını giderebildiği, alışveriş yapabildiği, sosyal iletişime geçebildiği (Mehmetoğlu ve Abelsen, 2007: s. 269-284; Kervankıran, 2014: s. 351-353), hoşça vakit geçirebildiği, kültürel etkinliklere katılabildiği, yaşayan dinamik kurumlara dönüştürülebilmesi için çaba sarf edilmektedir. Bu amaçla son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığınca yeni inşa edilen ve yenilenen mevcut müzeleri, birer sosyal yaşam alanı haline getirmek için tüm ihtiyaçları karşılayacak yapılanmalara yer verilmiştir (Harmanda ve Ateşoğulları, 2014: s. 6-279).

Toplumun gelişimine katkıda bulunan müzelerin birer eğitim kurumu olduğu gerçeğinden hareketle, artık değişen ve gelişen müzelerimizde eser odaklı, kronolojik sergileme anlayışı yanında, belli temaları ve hikâyeleri öne çıkaran tematik sergileme uygulamalarına da yer vermeye başlanmıştır. Bu anlayışla arkeoloji ve etnografya, Atatürk Evi, anıt müzeler, tarih müzeleri, vb müzelerin yanı sıra; Zonguldak Maden Müzesi (Resim 7), Burdur Doğa Tarihi Müzesi, İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, Galata Mevlevihanesi Müzesi, Likya Uygarlıkları Müzesi (Çevik, 2017: s. 18-29), Kahramankazan 15 Temmuz Şehitleri ve Demokrasi Müzesi, Ankara 15

Temmuz Demokrasi Şehitleri Müzesi ve Polis Müzesi gibi birçok tematik müze ülkemize kazandırılmıştır. Ayrıca her yıl farklı bir tema ile düzenlenecek şekilde kurgulanan ve ilk açılış sergisi “*Türkiye’nin Hazineleri: Tahtın Yüzleri*” teması çerçevesinde, Anadolu’nun çeşitli müzelerinden en seçkin eserlerle düzenlenen IGA İstanbul Havaalanı Müzesi, 2020 yılında yerli ve yabancı ziyaretçisi ile buluşturulmuştur (IGA İstanbul Havaalanı Müzesi, 2021).

Günümüz toplumunda vazgeçilmez bir öneme sahip müzelerde, dünyada son yıllarda yaşanan değişim ve dönüşüm ile birlikte, geçmişin “*eser odaklı*” sergileme anlayışından “*insan odaklı*” (Weil, 1997: s. 257; Karadeniz vd., 2015: s. 223; Aykut, 2017: s. 219; Tepekaya, 2018: s. 11; Kandemir ve Uçar, 2015: s. 31-32) sergileme anlayışına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşümün beklenenden çok daha hızlı bir şekilde ilerleyerek, yakın bir zamanda müzelerin, “bilgi ve görsel odaklı” olarak gelişeceği düşünülmektedir. Bu süreçte, müzelerimizin değişim odaklı ve sürdürülebilir olması için, “müze yöneticilerinin ve çalışanlarının eğitimi” büyük önem taşımaktadır (Erbay, 2017: s. 105, 113, 121).

Türkiye’de yakın zamanda açılan kamu ve özel sektöre ait birçok müzede, ziyaretçilerin pasif izleyiciden aktif katılımcıya dönüştürülmesi (Tepekaya, 2018: s. 33; Kasapoğlu Akyol, 2020: s. 82) için çeşitli interaktif uygulamalara yer verilmektedir (Keş ve Başer Akyürek: 2018: s. 98-104; Silier, 2010: s. 17). Özellikle genç nesillerin bireysel gelişiminde önemli rol oynayan müzeler, artık çağdaş sergileme ve sunum teknikleri ile ziyaretçiyi bekleyen değil, toplumun değişik kesimlerini dikkate alarak gerçekleştirdikleri çeşitli etkinlikler ile ziyaretçiyi kendine çeken, onunla iletişim kuran kurumlar haline dönüşmüştür (Boyras, 2012: s. 25-27; Sezgin Özrili ve Özrili, 2021: s. 203-205). Yaşanan bu değişim ve dönüşüm ile birlikte müzelerin toplumla daha yakın etkileşim içinde olmasının da önü açılmıştır.

Şüphesiz ki, iletişim kavramı günümüzde müzeler için vazgeçilmez bir öneme sahiptir (Ulus, 2021: s. 24, 37-38). Müzelerde yapılacak etkinliklerin müzenin web sitesinde, yazılı ve görsel basında, *Instagram*, *Facebook*, *Twitter*, *YouTube* gibi sosyal medya platformlarında, ulusal/yerel radyolarda,

televizyonlarda ve billboardlarda duyurulması, toplumla bütünleşme ve ziyaretçi sayısında artış sağlanması açısından son derece önemlidir. Dijital kanalların etkin kullanımı ile müzeler hem düzenlemiş oldukları etkinliklerin tanıtımını yapmakta, hem de koleksiyonlarını geniş kitlelere hızlı ve pratik bir şekilde tanıtmaya imkânına kavuşmaktadır. Öte yandan dijital teknolojileri kullanarak halk ile iletişim kurulması, müze ziyaret alışkanlığı olmayan kesimlerin de ilgisinin çekilmesi açısından son derece elzemdir (Erbay, 2011: s. 75; Kervankıran, 2014: s. 352).

Küresel salgın sürecinde müzeye gidemeyen halk ile iletişimin devam ettirilebilmesi için, müzelerin dijital teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmasının önemi artmıştır. Müzelerimiz, dijital teknolojileri daha etkin kullanma konusunda mutlaka kendini geliştirmelidir. İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, hayatımızın her alanına giren teknolojik olanakları kullanarak müzelerin görünürlüğünü ve erişilebilirliğini arttırmak, ziyaretçiler ile iletişim kurulması açısından büyük önem kazanmıştır (Akça, 2020: s. 271).

Bilgi çağının kaçınılmaz sonucu olarak gittikçe dijitalleşen dünyada, müze koleksiyonlarını sayısallaştırarak çevrimiçi sunmak, ziyaretçilerin müzedeki öğeleri keşfetmesine olanak sağlamak ve özellikle genç nesilleri (*Y, Z ve Alfa kuşağı*) (Boyras, 2019: s. 540-541) müzelerle buluşturmak amacı ile geçtiğimiz aylarda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “Sanal Müze Turu Uygulaması” başlatılmıştır (Sanal Müze Turu, 2021). Tüm dünyayı küresel çapta etkileyen COVID-19 salgınının (Dünya Sağlık Örgütü, 2020) devam ettiği bu günlerde, mevcut pandemi kısıtlamaları da göz önünde bulundurularak (Karadeniz 2020: s. 981-982), 45 kadar müze ve ören yerinin sanal tur (Bkz. sanal tur: Schweibenz, 2004: No. 3; Karadeniz vd., 2015: s. 217-218; Çalışkan, Önal ve Yazıcı, 2016: s. 694-703; İhtiyar, 2011: s. 24-25; Tepekaya, 2018: s. 35; Okan, 2018: s. 217, 226, 237) ile gezilmesine olanak tanınmıştır (Sanal Müze Turu, 2021). Bu sayının önümüzdeki günlerde daha da arttırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Pandemi sürecinde tüm dünyada olduğu gibi (Sanal Müzeler, 2021) Türkiye’de de müzeleri sanal tur ile gezenlerin sayısında büyük bir artış yaşanmış olması, bu uygulamaya bir süre daha devam edileceğinin işaretlerini vermektedir (Kasapoğlu Akyol, 2020: s. 77-83).

Sonuç

Bir ülkede müze sayısı ve niteliği kültüre, sanata, geçmişe ve tarihe olan saygıyı yansıttığı kadar geçmişin köklü birikimi ile sağlıklı bir gelecek kurgulanmasının da göstergesi olarak algılanmalıdır. Bu bağlamda, sahip olduğumuz kültürel mirası koruyup gelecek kuşaklara aktarma görevini üstlenen müzelerin sayısını ve niteliğini artırmak, özel müzelere destek olmak Kültür ve Turizm Bakanlığının öncelikleri arasında yer almaktadır.

Ülkemizde müze sayısını artırmak ve mevcut müzelerimizi çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda yenilemek amacıyla yürütülen çalışmalar doğrultusunda; Kültür ve Turizm Bakanlığının sorumluluğundaki 161 müzenin bakımı ve onarımı yapıp teşhir tanzimi yenilenmiştir. Yine aynı dönem içerisinde 51 adet yeni müze ilk defa ziyaretçisi ile buluşmuş, Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi (Resim 8), Adana Müzesi, Uşak Müzesi, Kayseri Müzesi, Mersin Müzesi, Çanakkale Troya Müzesi ve Van Müzesi (Resim 9) gibi 16 mevcut müze ise yeni inşa edilen binasında hizmet vermeye başlamıştır. 4 müzenin yenilenmesine devam edilmesi, 17 yeni müzenin proje ve uygulama çalışmalarının sürdürülüyor olması, müzeciliğimiz adına umut verici gelişmelerdir.

Özellikle son yıllarda kazanılan ivme ile aralarında dünyanın en büyük mozaik müzelerinden olan Hatay Arkeoloji Müzesi (2014), Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi (2011) ve Şanlıurfa Haleplibahçe Mozaik Müzesi (2015) gibi yeni müzeler ziyarete açılmıştır. Ülkemiz bugün itibarıyla çağdaş müzeler konusunda dünyaya örnek teşkil edecek kompleks müzelere ev sahipliği yapmakta ve her geçen gün bu müzelere bir yenisi eklenmektedir (Resim 10, 11). Yeni inşa edilen ve yenilenen müzeler, buldukları bölgede yarattıkları cazibe ile turizme ve aynı zamanda o kentin marka değerine de katkıda bulunmaktadır (Diker, 2019: s. 200-201).

Birçok ilde yeni inşa edilen ve yenilenen müzeler ile birlikte, kültür varlıklarının niteliğine uygun olarak müze depoları daha modern, iklimlendirme ile sabit ısı ve nem oranlarına sahip ve doğal afetlerde eserlerin korunmasını ön planda tutan teknolojik imkânlarla donatılmıştır. Yeni inşa edilen müze binalarında, sergide ve depolarda bulunan eserlerin bakımı, onarımı açısından son derece elzem olan Restorasyon ve

Konservasyon Laboratuvarlarına da yer verilmektedir. Müze laboratuvarları, toplam 10 ilde bulunan Restorasyon ve Konservasyon Bölge Laboratuvar Müdürlükleri ile entegre bir şekilde hizmetlerini yerine getirmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca müzelerimizi çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda yenilemek amacıyla yapılan yatırımlar sonucunda -değişen ve gelişen- müzelerimize, son dönemde yükselen kültürel mirasa sahip çıkma bilincinin de etkisi ile toplumun her kesiminden ilgi gösterilmeye başlanmıştır (Resim 12). Yeni inşa edilen ve yenilenen müzelerimiz, gerek çağdaş mimarileri gerekse dijital teknolojilerle desteklenmiş sergileme teknikleri ile yerli ve yabancı ziyaretçilerin dikkatini çekmektedir. Öte yandan, ülkemizde müze ziyaret etme alışkanlığının son yıllarda gelişmesi ve turizmde yaşanan yükseliş ile birlikte müzelerimizin yerli ve yabancı ziyaretçi sayısında her geçen gün artış yaşanmaktadır (Ziyaretçi istatistikleri, 2021). Önümüzdeki günlerde pandemi kısıtlamalarının sona ermesi ile birlikte, tüm dünyada ve ülkemizde müze ziyaret etme alışkanlığının katlanarak artması beklenmektedir.

Değişen ve gelişen teknolojiye paralel olarak bu topraklarda yer alan mevcut müzelerimizi çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda yenileyip yeni müze binaları inşa ederek müzelerimizin ulaştığı standardı korumak ve her geçen gün geliştirmek, Kültür ve Turizm Bakanlığının ana hedefleri arasında yer almaktadır.

Kaynakça

- Akça, S. (2020). Teknoloji ve Bilgi Çağında Müzeler: Genel Bakış, *Türk Kütüphaneciliği*, 34 (2), 263-274.
- Arık, R. O. (1953). *Türk Müzeciliğine Bir Bakış*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Artun, A. (2019). *Müzecilik Yazıları Modern Sanat Müzesinin Tasarımı*, İstanbul: İletişim.
- Atagök, T. (1990). Çağdaş Müzeciliğin Anlamı, *Lami Sanat Dergisi*, 7, 2-3, İstanbul: Lami Sanat Galerisi.
- Atasoy, S. (1984). Türkiye’de Müzecilik, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul: İletişim, 1458-1474.
- Ayut, Z. (2017). Müze Sergilemelerinde İzleyici-Sergi Etkileşimi Bağlamında Mekan Tasarımı, *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 2 (2), 219-242.
- Bandelli, A. (1999). Virtual Spaces and Museums, *Journal of Museum Education*, 24 (1-2), 20-22.
- Başgelen, N. (1999). “Dünden Bugüne Müzeciliğimiz”, Erdem Yücel (Ed.), *Türkiye’de Müzecilik*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 7-14.
- Bayram, F. (2008). *Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu’nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi*. Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Bingöl, B. (2018). Yeni Bir Yaşam Biçimi: Artırılmış Gerçeklik (AG), *Etkileşim*, 1, 44-55.
- Boyraz, B. (2012). İletişim Bağlamında Müze Teknolojileri ve Müzelerde Enformasyon, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 23-33.
- Boyraz, B. (2013). Müze Teknolojileri ve Sergileme Farklılıkları, *İdil*, 2 (8), 113-128.
- Boyraz, B. (2019). Avrupa Müzelerinde Kullanılan Güncel Sergileme Teknolojileri Üzerine Bir Araştırma, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (8), 532-562.
- Buyrgan, S., Öztürk, G. (2021). Bilecik Belediyesi Yaşayan Şehir Müzesi ve Yaşama Katkıları, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 27 (46), 271-284.
- Cengiz, H. (2010). İstanbul Müzeleri Literatürü, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8 (16), 277-332.
- Cezar, M. (1994). *Sanatta Batı’ya Açılış ve Osman Hamdi*, (2. Baskı), Cilt 1, İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı.
- Coşkun, C. (2017). Bir Sergileme Yöntemi Olarak Artırılmış Gerçeklik, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 20, 61-75.
- Çal, H. (1997). Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atıka Nizamnâmeleri, *Vakıflar Dergisi*, 26, 391-400.
- Çal, H. (2009). Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Müzeler, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7 (14), 315-333.
- Çalışkan, E., Önal, N., Yazıcı, K. (2016). Öğretim Etkinliklerinde Sanal Müzelerin Kullanımına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları Ne Düşünüyor?, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 11 (3), 689-706.
- Çevik, N. (2017). Andriake Likya Müzesi, *Türkiye’de Müzecilik, Yeni Kavram ve Uygulamalar, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Ulusal Müzecilik Sempozyumu Bildirileri 20-22 Mayıs 2015*, İstanbul, 18-29.
- Çevik, S. (2021). Türkiye’deki Edebi Mekânların “Modern Müzecilik” Bağlamında Değerlendirilmesi, *Folklor/Edebiyat*, 27 (105), 135-149.
- Diker, O. (2019). Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi ile İncelenmesi, *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, “2018 Troya Yılı” Özel Sayısı, 3 (1), 197-224.
- Ekiz, M., Yerlikaya, M., Kaya, S. E. (2018). Görsel Kültür Eğitimi Bağlamında Yeni Müze Algısı ve Sergileme Farklılıkları, 6-8 September 2018, Amasya, 773-778.
- Eldem, E. (2010). *Osman Hamdi Bey Sözlüğü*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erbay, F. (2017). Türkiye’de Müzecilik Eğitiminin Üniversitelerde Kurumsallaşması, *Millî Eğitim Dergisi*, 46 (214), 105-122.
- Erbay, M. (2011). *Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması*, İstanbul: Beta.

Ersay Yüksel, A. (2021). Osmanlı Müzeciliğinin İşleyişine Bir Örnek: Müze-i Hümayûn Kurşun Mühür Kataloğu, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20 (1), 212-238.

Eyice, S. (1960). İstanbul Arkeoloji Müzelerinin İlk Müdürlerinden Dr. Ph. Anton Dethier Hakkında Notlar, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı*, 9, 45-52.

Eyice, S. (1985). Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Ansiklopedisi, Cilt 6*, İstanbul: İletişim, 1596-1603.

Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Güzel, T., Sucaklı, G. (2020). Müze turizmde artırılmış gerçeklik teknolojisi uygulamaları; Dünya ve Türkiye örnekleri, *Journal of Tourism Research Institute*, 1 (2), 71-82.

Harmanda, Y., Ateşoğulları, S. (2014). *Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri* (2. Baskı), Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Hisar, A. Ş. (1933). Bizde Müzeciliğin Başlangıçları, *Ülkü*, 2, 133-138.

İhtiyar, M. N. (2011). *Çağdaş Müzecilik ve Kent Müzeciliği Yeni Bir Program Önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İpek, A. R. (2020). Artırılmış Gerçeklik, Sanal Gerçeklik ve Karma Gerçeklik Kavramlarında İsimlendirme ve Tanımlandırma Sorunları, *İdil*, 71, 1061-1072.

Nielsen, J. K. (2021). Postmodern Müzedeki Dönüşümler, Özgül Çetin ve Fethiye Erbay (Çev.), *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32 (1), 91-99.

Kandemir, Ö., Uçar, Ö. (2015). Değişen Müze Kavramı ve Çağdaş Müze Mekanlarının Oluşturulmasına Yönelik Tasarım Girdileri, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5 (2), 17-47.

Karabıyık, A. (2007). *Çağdaş Sanat Müzeciliği Kapsamında Türkiye'deki Müzecilik Hareketlerine Bir Bakış*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Karadeniz, C., Okvuran, A., Artar, M., Çakır İlhan, A. (2015). Contemporary Approaches and Museum Educator within the Context of New Museology. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 48 (2), 203-226.

Karadeniz, C. (2020). Müzede Dijital Teknolojilerin Kullanımı ve Salgın Sürecinde Dijital Katılım", *İdil*, 70, 975-984.

Karaduman, H. (2004). Belgelerle Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, 25 (29), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 73-92.

Kasapoğlu Akyol, P. (2020). Covid-19 Küresel Salgın Dönemi ve Sonrası Müze Etkinlikleri, *Milli Folklor*, 16 (127), 72-86.

Kuruloğlu, F. (2010). Osmanlı Devleti'nde Müzecilik, *Tarih Okulu Dergisi*, 6, 45-61.

Keleş, V. (2003). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (1-2), 1-16.

Kervankıran, İ. (2014). Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (11), 345-369.

Keş, Y., Başer Akyürek, A. (2018). Teknoloji ile Büyüyen Yeni Nesil için İnteraktif Müzeler, *Medeniyet Sanat Dergisi*, 4 (2), 95-110.

Koç, H. (2011). Müze-i Humâyûn'da Yayın Çalışmaları (Cumhuriyet Dönemine Kadar) / Publications on the Müze-i Hümayûn (Before the Republican Era), Serpil Bağcı, Zeynep Yasa Yaman (Ed.), *Gelenek, Kimlik, Birleşim Kültürel Kesişmeler ve Sanat: Günsel Renda'ya Armağan / Tradition, Identity, Synthesis: Cultural Crossings and Art in Honor of Günsel Renda*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 151-164.

Madran, E. (1996). Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi, *ODTÜ MFD*, 16 (1-2), 59-97.

Mansel, A. M. (1960). Osman Hamdi Bey, *Bellekten*, 24 (94), 291-301.

Mehmetoğlu, M., Abelsen, B. (2005). Examining the Visitor Attraction Product: A Case Study, *Tourism Analysis*, 9 (4), 269-284.

Message, K. (2006). *The New Museum. In Theory, Culture&Society*, M. Featherstone, C. Venn, R. Bishop, J. Phillips (Ed.), 23 (2-3), London: SAGE Publication, 603-606.

Mumcu, A. (1969). Eski Eserler Hukuku ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (3-4), 45-78.

Mutlu, S., Başaran Mutlu, M. (2018). Anadolu'da Arkeolojinin Kurumsallaşma Süreci ve Gelişimi, *Academic Knowledge*, 1 (1), 64-76.

Muşmal, H. (2009). *Osmanlı Devleti'nin Eski Eser Politikası: Konya Vilayeti Örneği (1876-1914)*, Konya: Kömen.

Nazır, B. (2010). Osmanlı Devleti'nde Müzeciliğin Doğuşu ve Dersaadet Numunehane-i Osmani, *History Studies*, 2 (1), 98-113.

Ogan, A. (1947). Türk Müzeciliğinin 100'üncü Yıldönümü, *İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, 62, 8-19.

Okan, B. (2015). Günümüzde Müzecilik Anlayışı, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5 (2), 187-198.

Okan, B. (2018). Günümüz Müzecilik Anlayışındaki Yaklaşımlar ve Müze Oluşumunu Etkileyen Unsurlar, *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3 (4), 215-242.

Ortaylı, İ. (1985). Tanzimat'ta Vilayetlerde Eski Eser Taraması, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim, 1599-1600.

Önder, M. (1975). *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Ankara: Türkiye İş Bankası.

Önder, M. (1989). Atatürk ve Müzeler, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 6 (16), 63-74.

Öz, T. (1970). Yurdumuzda Müzeler Nasıl Kuruldu? Neler Yapıldı? Neler Yapılması Gerekli?, VII. *Türk Tarih Kongresi Ankara 25-29 Eylül 1970 Kongreye Sunulan Bildiriler*, 2, 951-960.

Özden, B., Dörter, G. (2010). *Türkiye Müzeleri İçin Yönetim ve İşletim Modeli Öneri Raporu Projesi*,

İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Kültürel Miras ve Müzeler Direktörlüğü.

Özdoğan, M. (2006). *Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Özkan, S. (1999). Osmanlı Devleti'nde Arkeolojik Kazı ve Müzecilik Faaliyetleri, *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir: Beta, 449-478.

Özkan, S. (2004). Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Koleksiyonculuğu, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 19 (2), 65-86.

Özkasım, H., Ögel, S. (2005). Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi, *İTÜ Dergisi*, 2 (1), 96-102.

Öztekin, O. A. (2014). *Müze Kavramı ve Müze Yapılarının İç Mekanlarının İstanbul'dan Örneklerle İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Rukancı, F., Anameriç, H. (2019). Arşiv Belgeleri ile II. Abdülhamid Dönemi Müzecilik Faaliyetleri, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 38 (66), 383-418.

Saatçi Ata, M. B. (2021). Müze-i Hümayun Müdürü Dr. Philipp Anton Dethier'nin Osmanlı Maarif Nazırları Dönemindeki (1872-1881) Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Belgi Dergisi*, 21, 459-482.

Schweibenz, W. (2004). The Development of Virtual Museums, *ICOM News No. 3*.

Sezgin Özrili, A., Özrili, Y. (2021). Yeni Müzecilikte Sergileme Yöntemi Olarak Ölü Gömme Temalı Bir Seçki, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (7), 202-218.

Shaw, Wendy M. K. (2004). *Osmanlı Müzeciliği- Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*. Esin Soğancılar (Çev.), İstanbul: İletişim.

Silier, O. (2010). Dünyada ve Türkiye'de Kent Müzeleri, *Ege Mimarlık*, 74 (3), 16-21.

Sönmez, A. (2020). Osman Hamdi Bey'in Sayda Kazısı ve Bu Kazının Müze-i Hümayûn'un Gelişimine Etkisi, *History Studies*, 12 (3), 765-788.

Şahin, G. (2007). Avrupalıların Osmanlı Ülkesindeki Eski Eserlerle İlgili İzlenimleri ve Osmanlı Müzeciliği, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 26 (4), 101-125.

Şahin, M. (2019). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Müzecilik 1846-1938*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Tepekaya, E. G. (2018). *Güncel Kent Müzesinin Dinamikleri Üzerinden Bir Gelecek Öngörüsü: Bir Çağdaş Kent Müzesi Model Önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tokgöz, A. İ. (2013). İstanbul Müzesi'ni Yaşatan Halil Ethem, *Halil Ethem Hatıra Kitabı, Cilt 1-2*, 339-342, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Türkseven, H. (2010). *Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Politikası ve Müze-i Hümayûn'un Kuruluşu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Ulus, H. (2021). İletişim ve Pazarlama Bağlamında Müzeler Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 3 (1), 20-39.

Utkuluer, H. (2012). *Cumhuriyet Döneminde Müzeye Çevrilen İstanbul Sarayları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Ünar, Ş. (2019). Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Anlayışının Doğuşu ve Gelişimi, *Asya Studies*, 2 (8), 67-75.

Weil, S. (1997). The Museum and the Public, *Museum Management and Curatorship*, 16 (3), 257-271.

Yaşayanlar, İ. (2018). Devlet, Arkeoloji ve Âsâr-ı Atıka: Bir Vilayet Müzeciliği Örneği Olarak Müze-i Hümayûn Bursa Şubesi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (35), 555-585.

Yıldız, E. (2001). *Türkiye'de Müze Yapılarında Uygulanmış Tip Projelerin Koleksiyonlar ve Coğrafi Farklılıklar Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yücel, E. (1999). *Türkiye'de Müzecilik*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Yücel, E. (2006). Müze, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 32*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 240-243.

Zülfikar, A., Ediz, Ö. (2020). Değişen Müze ve Müzecilikte Sergilemenin Teknoloji Boyutunun İncelenmesi: Bursa Panorama Müzesi Örneği. *Lycus Dergisi*, 2, 67-100.

İnternet Kaynakları

Avrupa Yılın Müzesi, 2021: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-69904/turkiye39de-muzecilik.html> Erişim tarihi 05.07.2021

Çağdaş Müzecilik, 2021: <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/4655%2Cmakale.pdf> Erişim tarihi 02.07.2021

Dünya Sağlık Örgütü, 2020: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 Erişim tarihi 27.05.2021

ICOM, 2021: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> Erişim tarihi 16.01.2012

IGA İstanbul Havaalanı Müzesi, 2021: <https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/istanbul-havalimani-muzesi-turkiyenin-hazinelere-tahtin-yuzleri-sergisiyle-acildi-/4> Erişim tarihi 10.06.2021

Müzeler, 2021: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43253/genel-mudurlugumuz-bagli-muzeler-ve-orenyerleri.html> Erişim tarihi 01.07.2021

Müze ziyaretçi istatistikleri, 2021: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43336/muze-istatistikleri.html> Erişim tarihi 27.06.2021

Sadberk Hanım Müzesi, 2021: <https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/muze> Erişim tarihi 01.07.2021

Sanal Müze Turu, 2021: <https://sanalmuze.gov.tr/> Erişim tarihi 11.06.2021

Sanal Müzeler, 2021: <https://library.bilkent.edu.tr/virtual-museums-exhibitions/> Erişim tarihi 29.06.2021

Ekler



Resim 1: İlk Türk Müze Müdürü Osman Hamdi Bey



Resim 2: Müze-i Hümayûn - İstanbul Arkeoloji Müzeleri



Resim 3: Osman Hamdi Bey ve Müze-i Hümayûn Personeli



Resim 4: Mustafa Kemal Paşa, 23 Nisan 1920



Resim 5: Çanakkale Troya Müzesi (Emre DÖRTER)



Resim 6: Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Soner ATEŞOĞULLARI)



Resim 7: Zonguldak Maden Müzesi (Soner ATEŞOĞULLARI)



Resim 8: Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi



Resim 9: Van Müzesi (Soner ATEŞOĞULLARI)



Resim 10: Hatay Arkeoloji Müzesi (Soner ATEŞOĞULLARI)



Resim 11: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi (Soner ATEŞOĞULLARI)



Resim 12: Çanakkale Troya Müzesi (Troya Müzesi Arşivi)

